

da je i ideja o zloupotrebi prava opasna: ona otvara mogućnost da državni organi, nastupajući kao čuvari prava od zloupotrebe, posegnu za drastičnim i neopravdanim sužavanjem tih prava.

Naravno, ovo nije samo problem falsifikatorskog čitanja ustava od strane neprijatelja slobode ili od strane cinične vlasti – problemi su najčešće veoma ozbiljni i javljaju se jako često i u uzornim demokratijama. Najteži problem je verovatno ono što bismo mogli nazvati sukobom dva legitimna čitanja. Jedan takav veoma poznati slučaj za koji ste mogli saznati iz medija jeste onaj francuski spor o odeći muslimanskih devojčica u javnim školama: u tom slučaju zara ili feredže u javnim školama imate sukob jednog elementarnog ljudskog prava – slobode religije – i jednog elementarnog principa na kojem je ustrojena liberalna država, principa odvojenosti crkve od države. Kada ih čitate odvojeno, reč je o postavkama koje su svaka za sebe jasne i nekontroverzne. Ali, kad se dogodi jedan ovakav konflikt, vi morate zastati i zapitati se – a šta u stvari svaka od tih odredaba znači, koje su precizno tačke njihovog preklapanja i sukoba, i kako konačno doneti odluku u sporu, odluku koja će biti ne samo pravno ispravna, već i pravedna. Naravno, problem je u tome što se često odluka mora doneti na način koji će favorizovati jedno od dva stanovišta u sporu; kompromis često nije moguć. To je ono što ustavna teorija naziva teškim slučajevima, kada jedna prividno jasna ustavna odredba mora biti pročitana i protumačena u sporu u kome se obe sukobljene strane ne pozivaju jednostavno na svoje interesne preference, već na temeljne ustavne i moralne principe, i kada kao da nema prostora za približavanje njihovih stanovišta. Još je teži problem ona prividno jednostavna odredba koja svakome garantuje neprikosnoveno pravo na život. Da li ovo najtemeljnije ljudsko pravo implicira pravo na abortus ili eutanaziju, ili naprotiv implicira njihovu zabranu?

Pitanje čitanja se javlja na nešto različit način u situaciji koju bih nazvao ‘problemom sumnjivog teksta’. Vidite, pogrešno je idealizovati ustavni tekst, još je pogrešnije idealizovati njegove tvorce: niti su oni bili rukovođeni samo plemenitim idealima, niti je ustav sekularna biblija, u kojoj se definišu i brane samo univerzalne vrednosti. Ustavni pisci često u ustav zapisuju svoje uske interesne preference, a na uštrb onih građana i grupa koji te preference ne dele. Ustavni pisci se takođe ponekad ne libe da na implicitan, ali ipak dovoljno jasan način što više neutralizuju sopstvene protivnike, ili one građane i grupe koje smatraju sumnjivim sa stanovišta recimo lojalnosti državi. Evo dva primera iz bugarskog ustava. U članu 13 piše: “Pravoslavno hrišćanstvo biće smatrano tradicionalnom religijom u Republici Bugarskoj”. Ova odredba je naravno logički besmislena, to će lako primetiti svaki čitalac: ne može se pravnom normom uspostaviti tradicija. Ali, ozbiljnije pitanje glasi da li se ovakvom normom vređa princip odvojenosti crkve od države. Drugo, da li se vređa princip ravnopravnosti svih religija? Treće, može li država na osnovu ovakve norme da uvede obaveznu pravoslavnu veronauku u škole? Ili, isto, 11: “Zabranjeno je osnivanje političkih partija na etničkoj, rasnoj ili religioznoj osnovi”. Ovde samo fali slika, tvorci ustava nisu baš mnogo ni krili da su ovo napisali da bi sprečili osnivanje turske nacionalne partije. I Turci su i osnovali svoju političku organizaciju u Bugarskoj početkom devedesetih godina. Ali, bili su dovoljno pametni da je nazovu Pokret za prava i slobode. Uočićete da u ovom imenu nema ni prideva ‘turski’, ni imenice ‘partija’. Međutim, redovni sud je ipak zabranio partiju kao jednonacionalnu, dakle protivustavnu. I šta je uradio ustavni sud? Možda se čini kako je bilo najlakše reći da se odredbom člana 11 vređa ljudsko pravo na slobodno udruživanje. Ali, problem je u tome što je ovo ustavna norma, a ustavna norma ne može biti proglašena neustavnom. Ovo je još jedan paradoks koji akademski pravnici s razlogom obožavaju.